

landmark

Monument of Kunstproject?

Ebbingekwartier

De Laatste Pijp

Monument of Kunstproject?

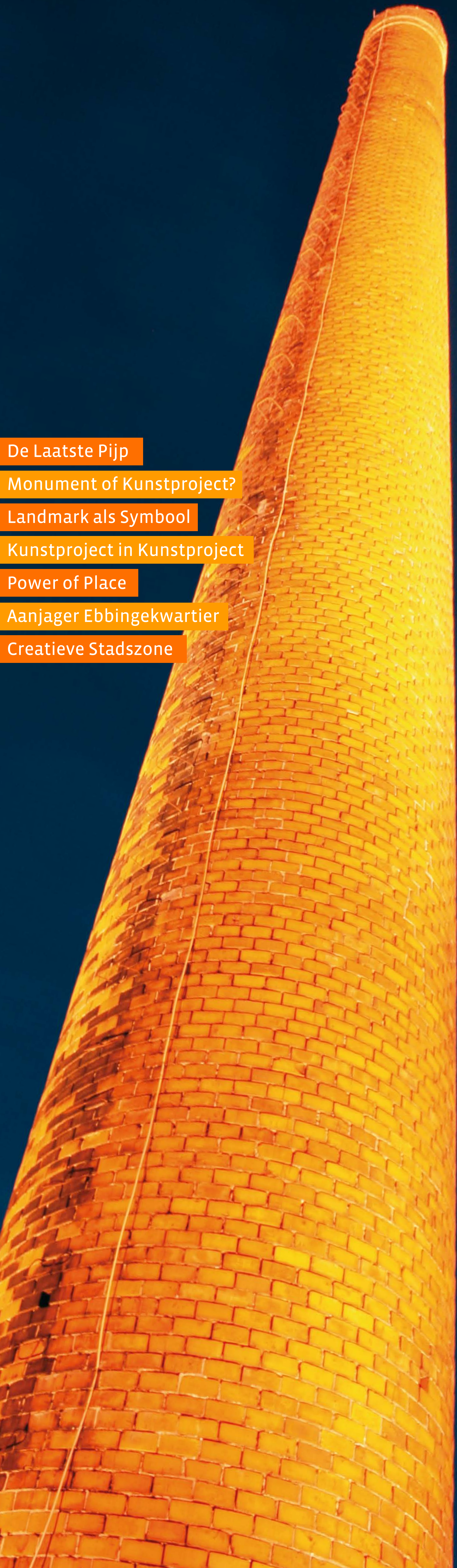
Landmark als Symbool

Kunstproject in Kunstproject

Power of Place

Aanjager Ebbingekwartier

Creatieve Stadszone

Monument of Kunstproject?

Ooit lagen er schepen afgemeerd, ooit reed er de paardentram, ooit torende een groot aantal fabriekspijpen uit boven de industriële bedrijvigheid van het Boterdiep. Een laatste restant van al die bedrijvigheid markeert nog de skyline van het Boterdiep. De laatste fabriekspijp, nu eigendom van OpMaat vormgevers en meubelmakers, maar ooit gebouwd voor de vleesconservenfabriek Gerzon. Een belangrijk cultuurhistorisch monument dat als het aan de Stichting De Laatste Pijp ligt over niet al te lange tijd als landmark de relatie verbeeldt tussen twee revoluties: de industriële revolutie uit de 19e eeuw en de huidige multi media revolutie.

Monument of kunstproject?

Vernieuwing Ebbingekwartier

Ooit was het Boterdiep de bakermat van vernieuwing door de komst van de eerste stadse gasfabriek. Zelfs even het creatieve middelpunt van de wereld en van Groningen in het bijzonder ten tijde van de spraakmakende tentoonstelling van Nijverheid en Kunst-industrie in 1903. Nostalgische dromerij, maar wel met een fikse knipoog naar de toekomst, want de pijp moet als aanjager gaan fungeren voor het hele Ebbingekwartier, dat onlangs door de gemeente Groningen is aangewezen tot DE creatieve zone van de stad. Het moet dan ook binnen de kortste keren het gebied worden waar thema's als kunst, kennis en creatieve industrie samenkomen.

Landmark als symbool

De eerste actie is het gebied een symbool te geven voor deze thematische ontwikkeling. En wat is daarvoor beter geschikt dan de laatste fabriekspijp. Restauratie is nodig, maar daar blijft het niet bij. Als landmark zal het straks niet alleen symbool staan voor de verdwenen traditionele bedrijfstakken, maar ook voor de ontwikkeling van nieuwe creatieve industrieën. Overdag een fabriekspijp, een monument, dat gewoon fabriekspijp mag zijn. 's Avonds een kunstproject, magistraal aanwezig boven het Boterdiep. Met ledverlichting en op afstand bestuurbaar. Een kunstproject binnen een kunstproject. Vormgegeven door de Groningse kunstenaar Sjanet Bijker.

De Laatste Pijp

Schoorstenen werden lange tijd gezien als symbolen van welvaart en vooruitgang. Een rijke industriestad werd gekenmerkt door een woud van schoorstenen. Door veranderende productieprocessen in de jaren 60 en 70 werden veel leegkomende fabrieken en de daarbij behorende fabrieksschoorstenen gesloopt. Net als in de rest van het land moesten in Groningen diverse schoorstenen het afleggen tegen vernieuwingsdrang. Het bekendste voorbeeld is de sloop van de vijf pijpen van de Hunzencentrale, maar ook de teloorgang van de pijp bij Hornbach deed enkele jaren geleden letterlijk en figuurlijk veel stof opwaaien.

Het Boterdiep, met de Gasfabriek erachter, had oorspronkelijk zeven fabrieksschoorstenen. Eentje is er nog over.

De Gerzons

Het Boterdiep, met de Gasfabriek erachter, had oorspronkelijk zeven fabrieksschoorstenen. Eentje is er nog over. Huidige eigenaar is OpMaat Vormgevers en Meubelmakers, maar opdrachtgever voor de bouw van fabriek en schoorsteen was in 1916 de nv Gerzon's vleesconservenfabriek. De vleeshouwers en worstmakers oefenen aanvankelijk hun nering uit in de Oude Ebbingestraat en de Hofstraat, waar oprichter Juda Gerzon zich in 1858 vestigt met zijn vrouw Saartje Schaap en hun vier zonen. Het zijn Jozef en Mozes Gerzon die het bedrijf in 1892 verplaatsen naar het Boterdiep. Ongeschiedt voor het slagervak gaan de twee andere junioren de handel in. Niet zonder succes want zij zijn de oprichters van het bekende Modehuis Gerzon.

Uitbreiding

De succesvolle slaggers groeien met hun bijna tachtig werknemers uit het oude jasje (nu Simplon) aan het Boterdiep en geven in 1916 opdracht voor de uitbreiding (nu OpMaat). De opdracht voor de pijp gaat naar schoorsteenbouwer De Ridder in 's Gravenhage, die de klus klaart voor de som van 3.094 harde guldens. De economische crisis eind jaren twintig slaat toe en het familiebedrijf wordt 15 september 1930 ontbonden. Daarna is het een komen en gaan van bedrijfjes, Kamphuis Meubelen, een sigarenfabriek en instellingen zoals het St. Franciscushuis. In 1946 vestigen de gebroeders Mol in het voorste deel hun regenkledingfabriek Simplon. Een naam die nog steeds voortleeft in het gelijknamige jongerencentrum, dat net als OpMaat al jarenlang zijn vaste stek heeft in het oude fabriekspand. Onaangestaan door de roerige geschiedenis rijst de monumentale fabriekspijp nog steeds boven het Boterdiep uit. Veertig meter hoog, met een inwendige diameter van 90 centimeter, met in de schoorsteen een 12 meter hoge schutwand en opgetrokken uit radiaalstenen. Van de schoorsteen is in de jaren 50 de originele kop gesloopt, waarna een deel opnieuw is aangebracht.

Link tussen oud en nieuw

De Laatste Pijp aan het Boterdiep als trait d'union tussen oud en nieuw Groningen: het oude Ebbingekwartier en de nieuwbouw van Clboğa naar ontwerp van bureau De Zwarte Hond.

Restauratie door Gronings bedrijf

In Nederland waren twee grote schoorsteenbouwers actief: Canoy Herfkens in Tegelen en De Ridder & Co in Den Haag/Oegstgeest. Beide firma's bestaan niet meer. De firma De Ridder -bouwer van de pijp aan het Boterdiep- leeft sinds 1985 voort in de huidige firma Harm Meijer Schoorsteen- en Ovenbouw in Ten Boer. Het Groninger bedrijf neemt dan ook de restauratie van De Laatste Pijp aan het Boterdiep voor zijn rekening. Een mooie bijkomstigheid is dat de firma Meijer ook het volledige bedrijfsarchief van De Ridder in bezit heeft. De documentatie omvat enkele duizenden schoorstenen, waaronder die aan het Boterdiep.

Uit onderzoek blijkt dat om de pijp weer in goede staat te brengen alle voegen moeten worden uitgeraaid en opnieuw gevoegd. Ook zullen er dertig stalen trekbanden worden aangebracht en worden de buitenklimijzers vervangen door exemplaren van roestvrij staal. Alle inwendige klimijzers verdwijnen dan. Tot slot wordt het

inwendig metselwerk gereinigd, chemisch geneutraliseerd, komt er een nieuwe bliksemafleider op en wordt de huidige kop vervangen door het veel mooiere traditionele De Ridder ontwerp.

Een nieuw monument

Het zit er dik in dat De Laatste Pijp wordt aangewezen als een van de nieuwe gemeentelijke monumenten in de stad Groningen. Onlangs heeft de afdeling monumenten B&W geadviseerd de pijp deze status te verlenen. Een terechte keus, want De Laatste Pijp is nog een van de weinige overgebleven fabrieksschoorstenen van de 12.000 die Nederland ooit telde. Aanvankelijk werden ze gemetseld van gewone bakstenen, maar rond 1900 ging men -zoals bij De Laatste Pijp aan het Boterdiep- radiaalsteen gebruiken. Van alle ooit gebouwde schoorstenen zijn er nog maar circa 650 exemplaren over. Om nog meer sloop te voorkomen is in de jaren negentig een tegenbeweging in gang gezet, die sindsdien hamert op het belang van de cultuurhistorische waarde. Uitgaande van de visie dat de fabrieksschoorsteen bij uitstek het symbool is van industrialiserend Nederland in de 19e en 20ste eeuw, leidde dit in 1997 tot de oprichting van de Stichting voor Fabrieksschoorstenen: STIF. Landelijke inventarisatie volgde en inmiddels wordt het STIF gezien als het kenniscentrum in ons land.

met dank aan:

COLOFON

Idee
Bart Kempinga
teksten
Anja Monkhoff
vormgeving
Jelle F. Post

Ebbinge
kwartier

opmerking bureau
Wassenaar

CBK
GRONINGEN

Groningen

harm meijer b.v.
Schoorstenen & ovenbouw

Wijkstevenweg 2
9711 CR Ten Boer
Tel: 050-3222050 / 06-0340123
Fax: 050-3222075

lichtpunt

OPMAAT vormgevers & meubelmakers

DeZwarteHond.

LICHTPUNT THEATERTECHNIEN BIJ GRONINGEN
TEL: 050-3222075

Creatieve industrie

Ebbingekwartier: Laboratorium, werkplaats en podium voor creatieve industrie.

Nog steeds worden productiebedrijven overgeheveld naar lage lonen landen. Innovatie is een belangrijk middel om hier de werkgelegenheid op peil te houden. Traditioneel innoveren vanuit alleen de technologie blijkt echter niet meer voldoende te zijn. Met name daar waar creatieve- en technische bedrijven nauw samenwerken en vanaf het begin samen producten, diensten en concepten ontwikkelen zijn de successen te melden. Innovatie nieuwe stijl heeft de toekomst.

Creativiteit + Technologie = Innovatie nieuwe stijl

De creatieve sector ontwikkelt daarin zijn rol. In Groningen liggen hiervoor volop kansen. Versplintering en onzichtbaarheid van deze sector maken dat de potenties nog niet ten volle worden benut ondanks het feit dat in Groningen veel talent wordt opgeleid. Concentreren en zichtbaar maken kan er voor zorgen dat er uit komt wat er in zit.

De gemeente Groningen heeft daarom het Ebbingekwartier aangewezen als concentratiepunt voor de creatieve industrie. Dit binnenstadsdeel is volop in ontwikkeling. Wat het Zernike is voor de kennisindustrie moet het Ebbingekwartier worden voor de creatieve industrie. Hier kunnen opleidingen, werkplaatsen en ontmoetingscentra met elkaar worden verknoot. Een dynamisch stadsdeel met een zichtbaar netwerk als aanjager voor innovatie nieuwe stijl en nieuwe werkgelegenheid. LABORATORIUM, WERKPLAATS EN PODIUM TEGELIJK.

Aanjager Creatieve stadszone

Oprachtgever voor een kunstwerk op De Laatste Pijp is de Stichting De Creatieve Stad Groningen. Uitgangspunt is dat de Creatieve Stadszone Ebbingekwartier als 'sociaal-economisch en cultureel gebied' weer het verzamelpunt van activiteiten zal vormen dat het van oudsher was. Het Landmarkproject De Laatste Pijp moet hiervoor jongeren als aanjager.

Ontwerp een spraakmakende aanjager was dan ook de opdracht die uitging naar ontwerpers. Een kunstwerk dat niet alleen de historische creativiteit van het gebied eer aan doet, maar ook en juist vernieuwing moet uitstralen. Letterlijk uitstralen, zodat de pijp overdag fungeert als industrieel monument om in de avond een metamorfose te ondergaan en als lichtobject de toekomstige vernieuwingen van het Ebbingekwartier verbeeldt. Geen statische brok licht, maar een interactief kunstproject, dat via internet met de hele wereld is verbonden. Op afstand bestuurbaar wordt uiteindelijk keer op keer bepaald hoe het kunstwerk er uit zal zien.

CBK kiest

voor ontwerp Sjanet Bijker

In samenwerking met Kunst Op Maat van het CBK is een aantal kunstenaars gevraagd documentatie in te dienen. Uit de twee overgebleven kandidaten koos men voor het schetsontwerp Power of Place van de Groningse kunstenaar Sjanet Bijker. Kunst Op Maat werkt met startende kunstenaars vanuit de filosofie dat zowel kunstenaar als opdrachtgever op maat worden bediend en begeleid. Voorwaarde is wel dat de kunstenaar woont of werkt in de stad of provincie Groningen en nog weinig ervaring heeft met het uitvoeren van een professionele opdracht. Voor de pijp van meubelmakerij Op Maat gaat het om een project van vijf jaar. Bij de selectie is met name gekeken in hoeverre het kunstwerk de mogelijkheid biedt interacties aan te gaan met andere projecten in het gebied. Power of Place is een spel van licht in de vorm van een lichtmantel van Leds om de pijp, die wordt aangestuurd door een website en ruim baan geeft aan 'de spelende mens' om mee te creëren, te participeren en dag en nacht invloed uit te oefenen op de aanblik van het Ebbingekwartier.

schetsmatige weergave van het ontwerp van Sjanet Bijker en de verschillende symbolen

Bloemsingel 10 aanjager nieuwe ontwikkelingen Ebbingekwartier.

De schoorsteen op Bloemsingel 10 steekt hoog boven het gebouw uit en zal evenals de fabrieksschoorsteen van OpMaat als landmark worden ontwikkeld door de initiators van Bloemsingel 10. De twee schoorstenen staan op nog geen 100 meter van elkaar en zullen als Twin Sisters de ambitie van het gebied symboliseren.

Het voormalig scheikundig laboratorium van de Rijks Universiteit wordt een broedplaats voor de creatieve industrie. Het pand gaat functioneren als een cultureel- en werkcomplex voor creatieve ondernemers met een krachtige uitstraling naar de omgeving. Daarmee is het één van de belangrijkste aanjagers van de nieuwe ontwikkelingen in het Ebbingekwartiergebied. In het pand komen ateliers, starterateliers, appartementen, gastenverblijven, projectruimtes, cursusruimtes, een conferentiezaal en horeca voorzieningen. Een broedplaats waar kunstenaars, creatieve ondernemers en cultuurliefhebbers elkaar ontmoeten en inspireren. De plek waar nieuwe ideeën en ideeën worden ontwikkeld met diverse activiteiten voor een breed publiek.

Scholieren ontwerpen zelf landmark

Scholieren van de technasium afdeling van het Werkmancollege in Groningen gaan dit jaar ook aan de slag met De Laatste Pijp aan het Boterdiep. Het Werkmancollege is een van de scholen in stad en provincie Groningen die sinds kort leerlingen van zowel de onderbouw als de bovenbouw de mogelijkheid biedt zich te verdiepen in technische projecten, waarbij de keus bestaat uit een ontwerp- of onderzoeksprogramma. In dit geval gaat het om onderzoek naar de pijpconstructie en het ontwerpen van het kunstwerk boven op de fabriekspijp. Na zes tot acht weken moet de klus, die in groepjes wordt uitgevoerd, resulteren in een aantal maquettes van ontwerpsschetsen, die vervolgens worden tentoongesteld in het Centrum Beeldende Kunst Groningen. Loop het project goed, dan bestaat de mogelijkheid dat andere scholen in het land het programma overnemen.